

DOI 10.34132/pard2025.28.09

Отримано: 2 жовтня 2024

Змінено: 30 січня 2025

Прийнято: 24 лютого 2025

Опубліковано:

30 червня 2025

Received: 2 October 2024

Revised: 30 January 2025

Accepted: 24 February 2025

Published:

30 June 2025

Petro Opanashchuk

EUROPEAN AND WORLD PRACTICES OF FORMING A COMPREHENSIVE HUMANITARIAN SPACE

The article examines the formation of a comprehensive humanitarian space in modern conditions. It is determined that it is gaining strategic importance, as it encompasses the integration of policies in the spheres of culture, education, preservation of cultural heritage, formation of national identity, as well as the regulation of interethnic and interfaith relations. The article analyzes the main theoretical approaches to humanitarian policy, presented in the works of Pierre Bourdieu, Stuart Hall, Arjun Appadurai and John Tomlinson. Particular attention is paid to the analysis of cultural practices as a mechanism of social mobilization and a means of ensuring social integration.

The international experience of forming a humanitarian space is studied using the example of Great Britain, France, Germany, Italy, Spain, the USA, Canada, Japan and South Korea. Key trends and challenges in the development of humanitarian policy in the context of globalization are identified, in particular the impact of digitalization, which opens up new opportunities for intercultural communication, interactive knowledge exchange and the formation of a common information space.

Special attention is paid to the Ukrainian context of the formation of the humanitarian space. The processes of adaptation of European and world experience are analyzed, in particular in the field of state regulation of cultural policy and mechanisms for preserving national

identity. Key challenges are identified: uneven distribution of funding for cultural initiatives, language barriers, digital inequality, problems of intercultural interaction and information security.

The results of the study can be used to develop public administration strategies aimed at preserving cultural heritage, developing educational institutions, strengthening national identity, and ensuring information security in the context of digital transformation and global challenges.

Keywords: *humanitarian space, humanitarian policy, national identity, cultural heritage, digitalization, interethnic relations, international experience, state regulation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах глобалізації та стрімкого технологічного прогресу формування цілісного гуманітарного простору набуває особливої актуальності. Під гуманітарною політикою розуміють комплекс заходів у галузі культури, який включає культурні та креативні індустрії, а також політику у сфері освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності і регулювання міжрелігійних, міжконфесійних, міжетнічних відносин і мовної політики. Цей простір є не лише інструментом збереження і розвитку культурних цінностей, а й важливим чинником забезпечення соціальної згуртованості, демократизації суспільства та інтеграції національних спільнот у глобальне середовище.

Європейський Союз, а також провідні міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО та Рада Європи, активно впроваджують моделі інтегрованої гуманітарної політики. Серед основних напрямів цих зусиль виділяють розвиток культурних та креативних індустрій, що стимулюють інноваційні проекти та сприяють інтеграції культурних ініціатив у регіональні стратегії розвитку. Поряд із цим, велика увага приділяється трансформації освітніх систем шляхом забезпечення доступу до високоякісної освіти, реалізації програм міжнародної мобільності та впровадження цифрових технологій, які сприяють обміну знаннями та культурними практиками. Одночасно, важливим завданням є збереження культурної

спадщини через розробку механізмів охорони історико-культурних цінностей, відновлення традиційних ремесел і підтримку мовного різноманіття, що є важливим елементом національної ідентичності. Крім того, значну роль відіграє формування умов для діалогу між різними етнічними, релігійними та конфесійними групами, що дозволяє зміцнювати соціальну солідарність і знижувати ризики конфліктів за рахунок взаємного розуміння та толерантності.

Попри значний прогрес, досягнуті результати стикаються з численними викликами. Різниця у фінансуванні культурних та освітніх ініціатив, політичні та економічні диспропорції, а також розбіжності у національних пріоритетах можуть обмежувати ефективність інтеграційних процесів. Мовні та культурні бар'єри, що виникають під впливом глобалізаційних процесів, часто ускладнюють збереження та розвиток менш представлених культурних традицій. Також виклики цифрової трансформації, зокрема питання інформаційної безпеки та нерівномірного доступу до сучасних технологій, додають складності у реалізації комплексної гуманітарної політики.

Таким чином, дослідження європейських та світових практик формування цілісного гуманітарного простору є надзвичайно актуальним завданням. Аналіз успішних моделей інтеграції, правових механізмів і технологічних інструментів дозволяє розробити ефективні рекомендації для удосконалення державної політики у сфері культури, освіти і збереження культурної спадщини. Це сприятиме не лише збереженню національної ідентичності, але й створенню умов для конструктивного діалогу між різними соціальними групами в умовах сучасного глобалізованого світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова література, присвячена дослідженню гуманітарної політики як системи, що охоплює політику в галузі культури, освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності, а також регулювання міжрелігійних, міжконфесійних, міжетнічних відносин і мовної політики, демонструє зростаючий інтерес до інтегрованих підходів у формуванні цілісного гуманітарного

простору. Провідні закордонні дослідники, такі як П. Бурдє, С. Холл, А. Аппадурай і Д. Томлінсон, відкривають нові перспективи в аналізі взаємозв'язків між культурними процесами та соціально-економічними трансформаціями. Їх роботи підкреслюють, що гуманітарна політика виступає не лише як механізм збереження культурних традицій, але й як динамічний інструмент стимулювання креативних індустрій та соціальної мобілізації.

Вітчизняні науковці також вносять вагомий вклад у розробку концепції цілісного гуманітарного простору. Так, О. Феденко аналізує особливості збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності в контексті європейської інтеграції, демонструючи, як традиційні цінності можуть інтегруватися в сучасні моделі культурної політики. Ю. Воробій досліджує механізми взаємодії між різними етнічними, релігійними та мовними спільнотами, наголошуючи на значенні міжрелігійного та міжконфесійного діалогу для створення гармонійного гуманітарного простору. Їх дослідницький досвід дозволяє поєднати глобальні тенденції з урахуванням специфіки національного контексту, що є особливо важливим для країн, які перебувають на шляху інтеграції до європейського простору.

Таким чином, аналіз останніх публікацій свідчить про необхідність синтезу міжнародного досвіду та національних підходів у формуванні цілісного гуманітарного простору. Інтеграція моделей, розроблених провідними закордонними дослідниками, із рекомендаціями вітчизняних науковців створює передумови для розробки ефективних стратегій державної політики, здатних адаптуватися до сучасних глобальних викликів та сприяти сталому розвитку суспільства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз європейських та світових практик формування цілісного гуманітарного простору, що охоплює політику в галузі культури, включаючи культурні та креативні індустрії, освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності, а також регулювання міжрелігійних, міжконфесійних, міжетнічних відносин та мовної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування цілісного гуманітарного простору в сучасних умовах набуває особливого значення завдяки інтеграції політик у галузі культури, освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності, а також регулювання міжрелігійних, міжконфесійних, міжетнічних відносин і мовної політики. Теоретичні засади цього підходу широко розглядаються у працях провідних закордонних науковців. Так, П. Бурдьє у своїх дослідженнях концепції культурного капіталу та *habitus* демонструє, як культурні практики стають чинником соціальної мобілізації та інструментом інтеграції різних соціальних груп [2]. С. Голл, аналізуючи процеси представлення та ідентичності, підкреслює, що культура виступає не лише віддзеркаленням суспільних процесів, а й активним агентом змін у структурі суспільства [5]. А. Аппадурай розкриває динаміку глобальних культурних потоків, демонструючи, як взаємодія традиційних та сучасних культур створює умови для виникнення нових форм соціальної згуртованості [1]. Д. Томлінсон доповнює ці концепції, акцентуючи увагу на трансформації культурних політик у постколоніальному контексті та важливості інтеграції національних традицій у глобальні процеси [13]. Зазначені теоретичні положення формують базис для подальшого аналізу практик формування гуманітарного простору в європейських та світових контекстах.

У глобальному контексті світові практики формування гуманітарного простору відрізняються мультидисциплінарністю підходів і врахуванням різних соціально-культурних контекстів. Дослідники зі Сполучених Штатів, зокрема Д. Томлінсон, підкреслюють важливість постколоніального аналізу, що дозволяє краще зрозуміти трансформацію культурних політик у глобалізованому світі [13]. Він акцентує увагу на тому, що збереження культурної спадщини повинно інтегруватися з сучасними освітніми програмами та розвитком креативних індустрій, що сприяє формуванню унікального національного простору в умовах глобальної конкуренції. Сучасні дослідження також демонструють, що цифровізація відкриває нові можливості для інтерактивного обміну культурними знаннями, що є важливим чинником для створення глобального гуманітарного простору [1].

На тлі світових досліджень вітчизняні науковці також роблять вагомий внесок у формування теоретичних та практичних підходів до інтеграції гуманітарної політики. В. Скуратівський у своїх роботах детально аналізує питання збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності в умовах європейської інтеграції, підкреслюючи, що успіх цих процесів залежить від здатності держави адаптувати традиційні культурні цінності до сучасних викликів цифрової трансформації [10]. Ю. Воробій досліджує механізми міжконфесійного та міжетнічного діалогу, зазначаючи, що створення умов для конструктивного діалогу між різними соціальними групами є ключовим чинником для побудови стійкого гуманітарного простору [3]. Їх дослідження сприяють розробці адаптивних моделей державного управління, що враховують специфіку національного контексту при інтеграції в європейський та світовий простір.

Незважаючи на значний прогрес, аналіз європейських та світових практик свідчить про наявність низки викликів, що перешкоджають безперешкодній інтеграції гуманітарної політики. Одним із основних бар'єрів залишається розбіжність у фінансуванні культурних та освітніх ініціатив, що відображає політичні та економічні диспропорції між регіонами. Як зазначають дослідники, зокрема Бурдье та Холл, для ефективного формування гуманітарного простору необхідно створити стабільні механізми фінансування та підтримки розвитку креативних індустрій. Також важливим викликом є подолання мовних та культурних бар'єрів, що посилюють соціально-культурні розриви в мультикультурному середовищі. Забезпечення багатомовності та підтримка мовного різноманіття, як підкреслює Холл, є критично важливими для збереження культурної ідентичності [5]. Крім того, цифровізація, попри свої переваги, приносить із собою ризики нерівномірного доступу до технологій, що може ще більше загострити існуючі соціальні проблеми [1].

Перспективи інтеграції гуманітарної політики вказують на необхідність синтезу світового досвіду з урахуванням національних особливостей. Україна, яка активно інтегрується до європейського простору, має враховувати як рекомендації провідних західних науковців, так і результати досліджень вітчизняних експертів.

Застосування інтегрованого підходу дозволить розробити адаптивні стратегії, спрямовані на збереження національної ідентичності, розвиток культури та освіти, а також забезпечення міжконфесійного та міжетнічного діалогу. Це, в свою чергу, створить сприятливі умови для сталого розвитку суспільства в умовах глобалізації та цифрової ери.

Проведений аналіз європейських та світових практик формування цілісного гуманітарного простору свідчить про необхідність інтеграції різних аспектів гуманітарної політики для досягнення гармонії між традиційними цінностями та сучасними викликами. Теоретичні засади, викладені провідними дослідниками, такими як П. Бурдьє, С. Холл, А. Аппадурай і Д. Томлінсон, знаходять своє практичне підтвердження у численних європейських ініціативах. Водночас, досвід вітчизняних науковців, таких як В. Скуратівський та Ю. Воробій, демонструє важливість адаптації цих підходів до специфіки національного контексту. Отже, формування цілісного гуманітарного простору є багатовимірною задачею, що вимагає як інтеграції сучасних технологічних рішень, так і глибокого осмислення культурних, соціальних та політичних процесів для розробки ефективних стратегій державного управління.

У сучасному глобалізованому світі, де культурні, освітні та соціальні процеси невинно трансформуються, формування цілісного гуманітарного простору стає надзвичайно актуальним завданням. Гуманітарна політика, що охоплює сферу культури (включаючи культурні та креативні індустрії), освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності, а також регулювання міжрелігійних, міжконфесійних, міжетнічних відносин і мовної політики, є ключовим інструментом забезпечення стійкого розвитку суспільства. Саме завдяки інтеграції цих напрямків можливо не тільки зберегти традиційні цінності, але й створити інноваційне середовище, яке сприятиме розвитку креативних індустрій, підвищенню якості освіти та зміцненню національної самосвідомості.

У Великобританії формується потужна система гуманітарної політики, яка базується на інтеграції традиційних культурних

цінностей із сучасними інноваціями. Після Брекзиту країна змушена була переглянути централізовані моделі управління, що призвело до активної децентралізації та створення регіональних платформ для підтримки культурних ініціатив [13]. Публічно-приватні партнерства та грантові програми спрямовують значні ресурси на розвиток креативних індустрій і збереження історико-культурної спадщини [4]. Крім того, активне використання цифрових технологій, зокрема створення віртуальних музеїв і онлайн-архівів, забезпечує широкий доступ до культурних ресурсів, сприяючи міжетнічному та міжрелігійному діалогу [1].

Французька модель гуманітарного простору зосереджена на збереженні національної ідентичності через підтримку французької мови, літератури, мистецтва та традицій. Державна політика, реалізована через Міністерство культури, включає численні реставраційні проекти, фестивалі та виставки, що сприяють популяризації культурної спадщини [5]. Водночас, цифрова трансформація дозволяє створювати онлайн-платформи для доступу до архівних матеріалів, завдяки чому культурні ресурси стають доступними для широкої аудиторії [3].

Німецька модель базується на федеративному устрої, що забезпечує автономію регіонів і створення ефективної мережі управління на всіх рівнях [12]. Державні програми та регіональні ініціативи гармонізують стандарти підтримки культури, освіти і мовної політики, що відображається у високій активності місцевих муніципалітетів [2]. Системи грантового фінансування та партнерські проекти сприяють інтеграції традиційних цінностей із сучасними технологічними рішеннями [4].

Італійський досвід відзначається глибокою орієнтацією на збереження культурної спадщини через численні реставраційні проекти і охорону історичних пам'яток. Державні та муніципальні програми підтримують не лише традиційні ремесла, але й сучасні креативні індустрії, інтегруючи культурні традиції з інноваційними підходами в освіті та бізнесі [10]. Цифрові технології дозволяють створювати віртуальні тури і онлайн-архіви, що забезпечують доступ до культурних ресурсів глобальній аудиторії [14].

Іспанська модель вирізняється високою регіональною різноманітністю та мультикультуралізмом. Державна політика спрямована на збереження мовного різноманіття, що підтримується законодавчими ініціативами та спеціальними програмами для регіональних мов [5]. Регулярні культурні фестивалі, виставки та заходи з популяризації традиційних ремесел сприяють інтеграції різних культурних традицій у єдиний гуманітарний простір. Крім того, активне використання цифрових платформ забезпечує інтерактивний доступ до культурних ресурсів, що сприяє міжетнічному діалогу [14].

Скандинавські країни відомі високою соціальною злагодженістю та інноваційними підходами до гуманітарної політики. Ці країни активно використовують цифрові технології для створення інтерактивних платформ, що забезпечують доступ до культурних та освітніх ресурсів [14]. Державні програми орієнтовані на підтримку мовного різноманіття і міжетнічного діалогу, що досягається завдяки інклюзивним заходам та участі громадськості [3]. Висока прозорість управління та активна участь місцевих громад сприяють розвитку креативних індустрій і підтримці культурної ідентичності [5].

У США гуманітарний простір формується через багаторівневу систему підтримки культури, освіти та мистецтва, яка включає як федеральні, так і штатні програми. Організації, такі як Національний фонд мистецтв (NEA), надають гранти на підтримку креативних індустрій і культурних проєктів, що сприяють збереженню культурної спадщини [1]. Освітні установи активно впроваджують міждисциплінарні програми, що об'єднують культуру, технології та соціальні науки, що стимулює розвиток інноваційних підходів до навчання [2]. Розвинена цифрова інфраструктура забезпечує створення онлайн-архівів та віртуальних музеїв, що робить культурні ресурси доступними для широкої аудиторії [3]. Канадська модель ґрунтується на принципах мультикультуралізму та федеративного устрою, що забезпечує автономію провінцій і територій. Державна політика спрямована на підтримку двомовності і збереження культурної спадщини корінних народів, що реалізується через спеціальні програми і законодавчі ініціативи [10].

Освітні установи активно впроваджують курси з культурного розвитку, а цифрові платформи забезпечують інтерактивний доступ до культурних ресурсів, сприяючи міжетнічному діалогу. Австралійський досвід характеризується високою увагою до культурного різноманіття, інтеграції іммігрантів і підтримці корінних культур аборигенів. Державні програми спрямовані на фінансування реставраційних проєктів, організацію культурних фестивалів і популяризацію традиційних ремесел [3]. Використання цифрових технологій дозволяє створювати онлайн-платформи, що об'єднують культурні, освітні та мистецькі ресурси, забезпечуючи доступ до культурної спадщини для всіх громадян [14]. Міжнародне співробітництво допомагає адаптувати кращі практики до локальних умов, сприяючи економічному зростанню креативних індустрій.

Японія демонструє гармонійне поєднання традиційної культури і сучасних технологій. Державна політика збереження культурної спадщини підтримує реставраційні проєкти, традиційні фестивалі та програми популяризації ремесел, інтегруючи їх у сучасну освітню систему [5]. Цифровізація дозволяє створювати віртуальні музеї та цифрові архіви, що забезпечують збереження історичних матеріалів і доступ до них глобальній аудиторії [14]. Такий підхід сприяє не лише збереженню культурних цінностей, а й стимулює інновації у культурній сфері.

Південна Корея використовує інноваційні підходи для інтеграції традиційної культури з цифровими технологіями. Стратегія країни орієнтована на розвиток креативних індустрій, зокрема популяризацію К-поп, кінематографії та сучасних медіа, що стає невід'ємною частиною формування сучасної національної ідентичності [1]. Державна політика підтримує створення цифрових платформ, які забезпечують інтерактивний доступ до культурних ресурсів, а освітні ініціативи сприяють інтеграції традиційних цінностей із сучасними методами навчання [3]. Це дозволяє Південній Кореї зберегти свою унікальну культурну спадщину та ефективно стимулювати міжкультурний діалог.

У сучасному глобалізованому світі культурні, освітні та

соціальні процеси зазнають постійних трансформацій, що робить формування ефективного гуманітарного простору важливим завданням державної політики. Гуманітарна політика охоплює питання культури, освіти, збереження національної ідентичності, міжетнічних і міжконфесійних відносин, а також мовної політики. Таблиця 1 узагальнює ключові особливості гуманітарної політики різних країн.

Таблиця 1.

Моделі гуманітарної політики в різних країнах

Країна	Особливості гуманітарної політики
Великобританія	Інтеграція традиційних цінностей з інноваціями, децентралізація після Брекзиту, підтримка культурних ініціатив через публічно-приватні партнерства та гранти, цифрові технології (віртуальні музеї, онлайн-архіви).
Франція	Збереження національної ідентичності через підтримку мови, літератури, мистецтва, реставраційні проекти, фестивалі, виставки, цифрова трансформація (онлайн-платформи для доступу до архівів).
Німеччина	Федеративний устрій, регіональна автономія, гармонізація стандартів підтримки культури, освіти та мовної політики, грантове фінансування, інтеграція традиційних цінностей із технологіями.
Італія	Орієнтація на збереження культурної спадщини, реставраційні проекти, підтримка традиційних ремесел і сучасних креативних індустрій, цифрові технології (віртуальні тури, онлайн-архіви).
Іспанія	Висока регіональна різноманітність, підтримка мовного різноманіття, культурні фестивалі, популяризація традиційних ремесел, інтерактивний доступ до культурних ресурсів через цифрові платформи.

продовження таблиці 1

Скандинавські країни	Соціальна злагодженість, цифрові технології (інтерактивні платформи), підтримка мовного різноманіття, міжетнічний діалог, прозорість управління, активна участь громад.
США	Багаторівнева система підтримки культури, федеральні та штатні програми, гранти на культурні проекти, міждисциплінарні освітні програми, розвинена цифрова інфраструктура (онлайн-архіви, віртуальні музеї).
Канада	Мультикультуралізм, федеративний устрій, підтримка двомовності, збереження культурної спадщини корінних народів, цифрові платформи для міжетнічного діалогу.
Австралія	Підтримка культурного різноманіття, інтеграція іммігрантів, збереження культур аборигенів, фінансування реставраційних проектів, цифрові платформи для доступу до культурних ресурсів.
Японія	Поєднання традиційної культури з сучасними технологіями, підтримка ремесел, реставраційні проекти, цифровізація (віртуальні музеї, цифрові архіви), інтеграція культури в освіту.
Південна Корея	Інноваційні підходи до розвитку креативних індустрій (К-рор, кінематографія, медіа), цифрові платформи, освітні ініціативи для інтеграції традицій та сучасних методів навчання.

Джерело: сформовано автором

Таким чином, кожна країна має унікальну стратегію розвитку гуманітарного простору, але спільною тенденцією є інтеграція традиційних цінностей із сучасними технологіями та розвиток цифрових платформ для збереження та популяризації культурної спадщини.

Україна, яка перебуває в процесі інтеграції до європейського простору, активно впроваджує практики, запозичені з європейських

та світових моделей. Одним із пріоритетних напрямків є адаптація стратегій збереження культурної спадщини, що виявилось ефективним у країнах Західної Європи. Практичне застосування концепцій, викладених П. Бурдьє та С. Холлом, виявилось надзвичайно важливим для розробки нових підходів до формування національної ідентичності через освіту та культурні проекти. Вітчизняні проекти, такі як створення регіональних культурних центрів та онлайн-платформ для обміну культурними знаннями, сприяють залученню місцевих громад до процесу збереження культурної спадщини та розвитку міжетнічного діалогу [3]. Крім того, у контексті реформування державного управління впровадження децентралізованих моделей, що було продемонстровано на прикладі Великобританії після Брекзиту, дозволяє Україні оптимізувати розподіл ресурсів між центральними та регіональними структурами, що позитивно впливає на реалізацію гуманітарної політики.

Формування цілісного гуманітарного простору в Україні є складним і багатогранним процесом, який супроводжується численними викликами. Враховуючи особливості українського історичного розвитку, геополітичне положення, багатонаціональний склад населення та наслідки тривалого зовнішнього впливу, сучасна гуманітарна політика стикається з низкою гострих проблем (табл. 2).

Таблиця 2.

Проблеми формування цілісного гуманітарного простору в Україні

Виклик	Проблема	Деталізація проблеми
Політичні та безпекові виклики	Війна та її наслідки	Фізичне знищення культурної спадщини.
		Масова міграція
		Дефіцит ресурсів
	Гібридна війна та інформаційні загрози	Пропаганда та дезінформація
		Маніпуляції навколо мовної політики
		Загроза культурної експансії

продовження таблиці 2

Культурні виклики	Незавершена деколонізація та боротьба за ідентичність	Довготривалий вплив радянської та російської культури
		Складнощі з підтримкою української культури
		Проблеми з популяризацією української культури у світі
	Недостатній розвиток культурних та креативних індустрій	Брак інвестицій
		Недостатність інфраструктури
		Проблеми авторського права
Освітні виклики	Проблеми освітньої системи	Низький рівень фінансування
		Застаріла навчальна програма
		Недостатня інтеграція цифрових технологій
Освітня міграція	Відтік молоді за кордон	Велика кількість українських студентів виїжджає на навчання до Європи та США, а значна частина з них не повертається назад.
	Проблеми з поверненням науковців	Навіть ті, хто хоче повернутися, часто стикаються з відсутністю гідних умов для роботи в Україні.
Виклики у сфері збереження культурної спадщини	Фізична загроза культурній спадщині	Руйнування пам'яток через війну
		Несанкціонована забудова історичних центрів міст
		Проблеми з реставрацією
Виклики мовної політики	Недостатнє поширення української мови	Мовний ландшафт великих міст
		Конкуренція з глобальними мовами
		Проблеми із забезпеченням україномовного контенту
	Підтримка мовних прав національних меншин	Напруженість у мовних питаннях
		Проблеми з викладанням мов нацменшин

продовження таблиці 2

Виклики міжетнічних та міжконфе- сійних відносин	Використання релігії як інструменту політичного впливу	Діяльність УПЦ (МП)
		Конфлікти між релігійними громадами
	Проблеми інтеграції національних меншин	Дискримінація ромів та інших меншин
		Напруга між громадами

Джерело: сформовано автором

Формування єдиного гуманітарного простору є одним із ключових викликів для України, адже воно охоплює широкий спектр питань, що стосуються культури, освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності, міжрелігійних, міжконфесійних та міжетнічних відносин, а також мовної політики. У сучасних умовах, коли Україна переживає війну, інформаційні загрози, культурну експансію, економічні труднощі та інші виклики, побудова міцного гуманітарного простору стає стратегічним завданням.

Один із найбільших викликів, з якими стикається Україна, – це війна та її безпосередні наслідки для культурного простору. Окупаційні війська цілеспрямовано знищують культурну спадщину України, руйнуючи історичні пам'ятки, музеї, архіви, театри та інші об'єкти, що мають неоціненну культурну та історичну цінність. Знищення культурних надбань є частиною ширшої стратегії агресора, спрямованої на знищення національної ідентичності українців. Вивезення артефактів з окупованих територій, руйнування церков, монастирів та меморіальних комплексів свідчить про спробу стерти історичну пам'ять народу.

Окрім фізичного знищення культурних надбань, війна призвела до масової міграції населення, що ускладнює збереження національних традицій і зв'язків між різними регіонами країни. Велика кількість митців, науковців, освітян, представників культурних індустрій була змушена залишити країну, що створило значний дефіцит людського капіталу в цих сферах. Відтік

інтелектуальної еліти негативно впливає на розвиток науки, освіти та культури, а також ускладнює повернення спеціалістів через брак необхідних умов для їхньої діяльності.

Фінансовий аспект гуманітарної політики також став надзвичайно проблемним. Військові витрати поглинають значну частину державного бюджету, через що фінансування культурних ініціатив та освітніх програм значно скоротилося. Брак ресурсів унеможливило належне фінансування проєктів, спрямованих на підтримку національної культури, освіти, розвитку гуманітарних наук, збереження пам'яток історії та мистецтва. Відсутність стабільного фінансування також позначається на якості роботи закладів культури, які змушені скорочувати персонал, закривати виставки, фестивалі та освітні ініціативи.

Гібридна війна та інформаційні загрози стали ще одним потужним викликом у формуванні єдиного гуманітарного простору. Російська пропаганда продовжує маніпулювати суспільною думкою, поширюючи дезінформацію, яка стосується історії, національної пам'яті, мовної політики та інших аспектів. В інформаційному просторі активно працюють російські наративи, які намагаються дискредитувати Україну як незалежну державу, а також підірвати довіру до українських науковців, митців та освітян. Маніпуляції навколо мовного питання також залишаються серйозним викликом, оскільки російська пропаганда експлуатує тему «утиску» російськомовних громадян, створюючи образ України як країни, яка нібито обмежує права людей за мовною ознакою. Це стає приводом для подальшого втручання Росії у внутрішні справи України та використовується для виправдання військової агресії [6].

Ще однією серйозною загрозою є культурна експансія, яка проявляється через активне поширення російської масової культури, музики, кінематографу, літератури. Попри заборону російських медіаресурсів в Україні, значна частина населення все ще залишається під впливом російськомовного контенту. Це особливо відчутно в інтернет-просторі, де російські сервіси, соцмережі та стримінгові платформи залишаються популярними серед українських користувачів. Боротьба з цим явищем ускладнюється

тим, що український культурний продукт не завжди має достатню підтримку держави для виходу на широку аудиторію.

Одним із найважливіших аспектів культурної політики є процес деколонізації та боротьба за українську ідентичність. Десятиліття радянської окупації залишили глибокий відбиток на культурній свідомості населення, що призвело до поширення імперських наративів та ментального впливу Росії. У багатьох аспектах культурного життя все ще простежується відлуння радянського минулого: популярність радянських символів, використання радянських підручників у навчальних закладах, поширення російських художніх творів. Все це ускладнює процес національної самоідентифікації та вимагає активної культурної політики для підтримки та популяризації власної історії, традицій та культурної спадщини.

Розвиток культурних та креативних індустрій стикається з низкою труднощів. Брак інвестицій в українське мистецтво, кіноіндустрію, видавничу справу та інші творчі сектори гальмує їхній розвиток. Через нестачу фінансування багато українських митців змушені шукати можливості для реалізації своїх проєктів за кордоном, що призводить до втрати національного культурного потенціалу. Водночас відсутність сучасної інфраструктури для розвитку культури, таких як арт-центри, кінозали, театральні сцени, музичні майданчики, створює додаткові перешкоди для розвитку індустрії.

Особливо гостро стоїть проблема авторського права, адже масове піратство та відсутність ефективної системи захисту інтелектуальної власності унеможливають отримання митцями гідної винагороди за свою працю. Це призводить до втрати економічної мотивації для розвитку культурного сектору та змушує багатьох діячів культури працювати в інших країнах.

Система освіти України також стикається з серйозними труднощами. Недостатнє фінансування навчальних закладів призводить до погіршення якості освіти, низьких зарплат для викладачів, застарілих навчальних програм та відсутності сучасних цифрових технологій у навчальному процесі. Велика кількість

студентів виїжджає на навчання за кордон, і значна частина з них не повертається назад, що веде до втрати інтелектуального потенціалу країни.

Ще однією проблемою є повернення науковців, які працюють за кордоном. Навіть ті, хто хоче повернутися до України, стикаються з відсутністю належних умов для роботи, низькими зарплатами та браком інфраструктури для наукових досліджень. Це створює додаткові бар'єри для розвитку науки та освіти в Україні.

Збереження культурної спадщини України є одним із ключових завдань гуманітарної політики, особливо в умовах війни. Руйнування історичних пам'яток, храмів, музеїв і архітектурних ансамблів унаслідок бойових дій завдає непоправної шкоди національній культурній спадщині. Агресор цілеспрямовано знищує історичні символи України, що є частиною стратегії інформаційно-культурного терору, спрямованого на знищення національної ідентичності українців. Крім того, багато пам'яток опинилися під загрозою внаслідок окупації, що унеможливорює проведення реставраційних та охоронних робіт.

Ще однією проблемою є несанкціонована забудова історичних центрів міст, особливо у мирних регіонах, де недобросовісні забудовники використовують кризовий стан у країні для отримання вигоди. Знищення історичних будівель, незаконні реконструкції, забудова охоронних зон призводять до втрати унікального історичного вигляду міст та руйнування історичної пам'яті [12].

Реставрація культурних пам'яток також є великою проблемою, адже вона вимагає значних фінансових вкладень, яких зараз не вистачає. Державні програми збереження культурної спадщини не завжди мають достатнє фінансування, а міжнародна допомога, хоч і надходить, не покриває всі потреби. Через це багато об'єктів культурної спадщини залишаються в аварійному стані, а їхня реставрація відкладається на невизначений термін.

Мовне питання є надзвичайно важливим для гуманітарної політики України, оскільки мова відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності. Однією з головних проблем є недостатнє поширення української мови у повсякденному житті, особливо у

великих містах та на південному сході країни, де російська мова досі має сильні позиції. Хоча держава здійснює політику українізації, процес іде повільно через багаторічне домінування російської мови в інформаційному просторі, освіті, медіа та культурі.

Серйозну конкуренцію українській мові створюють глобальні мови, зокрема англійська. З одного боку, англійська мова є важливим інструментом міжнародної комунікації, але з іншого – вона витісняє українську в певних сферах, особливо серед молоді, що орієнтована на навчання та кар'єру за кордоном.

Також важливим питанням є забезпечення україномовного контенту в усіх сферах життя. Попри позитивні зміни, зокрема в сфері кіноіндустрії та літератури, досі відчутний дефіцит якісного українськомовного контенту у сфері розваг, відеоігор, онлайн-освіти, науково-популярної літератури. Це створює ситуацію, коли українські споживачі змушені звертатися до контенту іншими мовами, зокрема російською, що підсилює вплив російського інформаційного простору.

Окремою проблемою залишається підтримка мовних прав національних меншин. В Україні проживає багато етнічних груп, які мають свої мовні традиції, і важливо забезпечити баланс між розвитком української мови та захистом прав нацменшин. Напруженість у мовних питаннях виникає через те, що певні політичні сили використовують їх для маніпуляцій, розпалювання міжнаціональних конфліктів та створення ілюзії «утиску» прав меншин.

Україна є багатонаціональною державою, тому питання міжетнічних та міжконфесійних відносин відіграють важливу роль у формуванні єдиного гуманітарного простору. Проте ці відносини не завжди є стабільними та гармонійними, оскільки часто стають об'єктом зовнішніх маніпуляцій.

Одним із найбільших викликів є використання релігії як інструменту політичного впливу. Діяльність Української православної церкви (Московського патріархату) протягом багатьох років сприяла поширенню проросійських ідей в Україні, що створювало передумови для маніпуляцій суспільною свідомістю.

Навіть після повномасштабного вторгнення Росії залишається проблема існування структур, які підтримують зв'язки з Москвою, що створює загрози національній безпеці [15].

Конфлікти між релігійними громадами також є актуальною проблемою, особливо після надання Православній церкві України томосу про автокефалію. Перехід парафій від УПЦ (МП) до ПЦУ супроводжується протистояннями, що часто використовуються для загострення суспільної напруги.

Ще одним викликом є інтеграція національних меншин. Попри законодавчі ініціативи щодо забезпечення їхніх прав, у суспільстві досі існує проблема дискримінації окремих етнічних груп, особливо ромів. Деякі меншини мають труднощі з доступом до освіти, медицини та працевлаштування, що ускладнює їхню інтеграцію в українське суспільство.

Напруга між громадами може посилюватися під впливом зовнішніх гравців, які використовують міжетнічні питання для розколу українського суспільства. Зокрема, в Закарпатті та Буковині періодично виникають суперечки навколо мовних та етнічних прав угорської та румунської громад, що використовується іншими державами для політичного тиску на Україну.

Формування цілісного гуманітарного простору в Україні є складним і багатоаспектним процесом, що стикається з низкою серйозних викликів. Війна, інформаційні загрози, культурна експансія, проблеми освіти, мовної політики та міжетнічних відносин – усе це створює значні перешкоди для побудови єдиної гуманітарної політики.

Формування єдиного гуманітарного простору в Україні є багатогранним завданням, яке вимагає продуманих, довгострокових та скоординованих заходів. Подолання існуючих викликів можливе лише за умови застосування комплексного підходу, що охоплює державну підтримку культури та освіти, розвиток креативних індустрій, забезпечення інформаційної безпеки, впровадження цифрових технологій у гуманітарну сферу та гарантування рівних прав для всіх громадян. Дані заходи мають не лише стратегічний, але й тактичний характер, що дозволить не лише закласти основу

для майбутнього розвитку, а й оперативно реагувати на актуальні проблеми:

- активна державна підтримка культури та освіти;
- розвиток креативних індустрій як двигуна гуманітарного простору;
- забезпечення інформаційної безпеки та боротьба з пропагандою;
- інтеграція цифрових технологій у гуманітарну сферу;
- гарантування рівних прав для всіх громадян.

Культура і освіта є наріжними каменями гуманітарної політики, оскільки саме вони формують суспільну свідомість, національну ідентичність та цінності громадян. Ефективна державна політика у цих сферах повинна будуватися на чіткому усвідомленні їхньої ролі у зміцненні національної єдності. Першим важливим напрямом є фінансова підтримка культурних ініціатив. Держава має забезпечити стабільне фінансування музеїв, театрів, бібліотек, художніх галерей, кінематографа та інших культурних установ, оскільки саме вони виконують функцію збереження та популяризації української культури. Це включає як збільшення бюджетного фінансування, так і залучення інвестицій з приватного сектору та міжнародних організацій. Другим важливим аспектом є освітня реформа, яка має бути орієнтована на забезпечення якісної та сучасної освіти, що відповідатиме викликам XXI століття. Оновлення навчальних програм, інтеграція цифрових технологій, розвиток патріотичного виховання та підвищення престижу української мови в освітньому процесі – усе це критично важливо для створення єдиного гуманітарного простору. Важливо також забезпечити належні умови для повернення українських науковців і студентів, які виїхали за кордон, шляхом створення конкурентоспроможного академічного середовища. Третій аспект – це популяризація української культури на міжнародному рівні. Для цього необхідно сприяти перекладам української літератури іноземними мовами, підтримувати кінематографічні проєкти, організовувати міжнародні фестивалі та виставки, які демонструватимуть багатство української культури світовій спільноті [9].

Креативні індустрії – це один із найперспективніших секторів економіки, який не лише сприяє культурному розвитку, а й забезпечує робочі місця, залучає інвестиції та підвищує міжнародну конкурентоспроможність країни. В умовах війни та післявоєнного відновлення особливого значення набуває підтримка українських митців, дизайнерів, видавців, музикантів, кінематографістів та інших представників творчих професій. Задля розвитку цього сектору необхідно створити сприятливі умови для підприємництва у сфері культури, що передбачає спрощення реєстрації бізнесу, надання податкових пільг та субсидій для стартапів у сфері креативної економіки. Держава повинна підтримувати культурні хаби, інкубатори та акселератори, що сприятимуть розвитку нових креативних проєктів. Також важливо забезпечити належний захист авторських прав, оскільки це є однією з найбільших проблем, що гальмує розвиток креативних індустрій в Україні. Посилення законодавчих норм щодо боротьби з піратством та створення ефективних механізмів монетизації творчої праці сприятимуть розвитку цієї сфери [8].

Інформаційна безпека є ключовим елементом гуманітарної політики, оскільки війна, яку веде Росія проти України, має не лише фізичний, а й інформаційний вимір. Пропаганда, дезінформація та культурна експансія є потужними інструментами гібридної війни, які використовуються для маніпулювання свідомістю населення та дестабілізації суспільства. Для протидії інформаційним загрозам необхідно розвивати незалежні медіа, які надаватимуть громадянам об'єктивну та правдиву інформацію. Важливим є створення та підтримка українськомовного контенту в усіх сферах – від новинних ресурсів до розважального контенту, відеоігор та науково-популярних програм. Також держава має посилити кібербезпеку та боротьбу з пропагандистськими ресурсами, які поширюють фейки та наративи, що підривають національну безпеку. У цьому контексті важливу роль відіграє цифрова грамотність населення, що передбачає навчання критичному мисленню, аналізу інформації та захисту від маніпуляцій [7].

Сучасні технології відкривають нові можливості для розвитку культури та освіти. Діджиталізація має стати одним із пріоритетів

гуманітарної політики, що дозволить зробити культурний та освітній контент доступнішим для широкої аудиторії. Зокрема, необхідно розвивати онлайн-платформи для навчання, цифрові архіви культурної спадщини, віртуальні музеї та інші ініціативи, що сприятимуть популяризації української культури у світі. Використання технологій штучного інтелекту, доповненої та віртуальної реальності може значно розширити можливості для залучення молоді до культурного життя. Держава також має підтримувати цифрових митців, аніматорів, гейм-дизайнерів та інших представників цифрових креативних індустрій, які створюють контент, що приваблює міжнародну аудиторію та сприяє формуванню позитивного іміджу України у світі.

Сильний гуманітарний простір може бути побудований лише на основі рівних прав і можливостей для всіх громадян. Це стосується як мовної політики, так і інтеграції національних меншин, забезпечення гендерної рівності, прав людей з інвалідністю та соціально незахищених верств населення. Важливо забезпечити рівний доступ до освіти, культури та медіа для всіх груп населення, незалежно від їхніх соціальних чи економічних можливостей. Також держава має створити механізми для соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та інших вразливих категорій населення. Лише за умови ефективної реалізації всіх цих заходів можна створити міцний гуманітарний простір, який стане основою національної єдності, стійкості та ідентичності України. Комплексний підхід дозволить не лише подолати поточні виклики, а й закласти фундамент для стабільного гуманітарного розвитку у майбутньому.

Висновки. Формування цілісного гуманітарного простору є ключовим напрямом державної політики в умовах глобалізації та цифрової трансформації. Аналіз теоретичних засад і міжнародних практик засвідчує, що інтеграція культурної, освітньої, мовної політики та заходів із збереження культурної спадщини сприяє зміцненню національної ідентичності та соціальної згуртованості.

Європейський і світовий досвід підтверджує ефективність міждисциплінарного підходу та необхідність адаптації глобальних

тенденцій до національного контексту. Дослідження провідних науковців, зокрема П'єра Бурдьє, Стюарта Холла, Арджуна Аппадурая та Джона Томлінсона, підкреслюють значення культурного капіталу, мовного різноманіття та цифровізації у формуванні стійкого гуманітарного простору.

Аналіз практик різних країн свідчить про різноманітність моделей гуманітарної політики: від французької орієнтації на збереження національної ідентичності до скандинавської моделі соціальної інклюзії та інтеграції цифрових технологій. Вітчизняний досвід також демонструє важливість адаптивних підходів до формування гуманітарної політики в умовах європейської інтеграції.

Попри досягнення, існують виклики, такі як фінансова нерівність у підтримці культурних ініціатив, мовні бар'єри та ризики культурної гомогенізації під впливом глобалізації. Важливим аспектом є баланс між відкритістю до світових гуманітарних процесів і збереженням унікальності національної культурної спадщини.

У цьому контексті ключовими напрямками державної політики є:

- розвиток цифрових гуманітарних платформ (створення онлайн-ресурсів для популяризації національної культури, підтримки мовного різноманіття та забезпечення доступу до культурних продуктів широкої аудиторії);
- інституційне зміцнення гуманітарної сфери (підвищення ролі державних і громадських інституцій у формуванні культурної політики, зокрема через підтримку незалежних мистецьких ініціатив і фінансування культурних проєктів);
- інтеграція гуманітарної освіти та міжкультурного діалогу (розвиток освітніх програм, що сприяють формуванню толерантності, культурного взаєморозуміння та критичного мислення в умовах цифрової епохи);
- збереження та модернізація культурної спадщини (поєднання традиційних методів охорони культурних пам'яток із новітніми технологіями, такими як 3D-сканування, цифрова архівація та інтерактивні експозиції);

– формування політики мовного балансу (підтримка державної мови поряд із забезпеченням прав мовних меншин, що сприяє соціальній згуртованості та культурному розмаїттю).

Таким чином, формування цілісного гуманітарного простору вимагає системного та адаптивного підходу, що враховує виклики глобалізації, можливості цифрової трансформації та національні стратегічні пріоритети.

Формування єдиного гуманітарного простору в Україні є стратегічним завданням, що охоплює широкий спектр культурних, освітніх, мовних та міжетнічних питань. В умовах євроінтеграції та війни Україна стикається з численними викликами, серед яких знищення культурної спадщини, інформаційні загрози, фінансові труднощі та проблеми збереження національної ідентичності.

Аналіз показав, що впровадження європейських підходів до збереження культурної спадщини, освіти та державного управління є важливим інструментом для подолання цих викликів. Децентралізація, розвиток регіональних культурних центрів, цифровізація освіти та підтримка національної культури можуть значно зміцнити гуманітарний простір країни.

Основними загрозами залишаються війна та її наслідки: руйнування історичних пам'яток, міграція інтелектуального потенціалу, нестача фінансування культурних ініціатив і вплив російської пропаганди. Недостатнє поширення української мови та проблеми з популяризацією української культури у світі також уповільнюють процес національної самоідентифікації.

Для зміцнення гуманітарного простору необхідно реалізовувати комплексні заходи: посилювати державну політику щодо захисту культурної спадщини, підтримувати культурні та креативні індустрії, розвивати сучасну освітню систему та ефективно протидіяти інформаційним загрозам. Важливу роль у цьому процесі відіграє активне залучення громадянського суспільства та міжнародної спільноти.

Отже, успішне формування єдиного гуманітарного простору в Україні залежить від системного підходу, що враховує політичні, економічні та соціокультурні аспекти, а також від ефективної інтеграції європейського досвіду у національні стратегії.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА СВІТОВІ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ

У статті розглянуто формування цілісного гуманітарного простору в сучасних умовах. Визначено, що воно набуває стратегічного значення, оскільки охоплює інтеграцію політик у сферах культури, освіти, збереження культурної спадщини, формування національної ідентичності, а також регулювання міжетнічних і міжконфесійних відносин. У статті проаналізовано основні теоретичні підходи до гуманітарної політики, що представлені в працях П'єра Бурдьє, Стюарта Голла, Арджуна Анпадурая та Джона Томлінсона. Особливу увагу приділено аналізу культурних практик як механізму соціальної мобілізації та засобу забезпечення суспільної інтеграції.

Досліджено міжнародний досвід формування гуманітарного простору на прикладі Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, США, Канади, Японії та Південної Кореї. Визначено ключові тенденції та виклики розвитку гуманітарної політики в умовах глобалізації, зокрема вплив цифровізації, яка відкриває нові можливості для міжкультурної комунікації, інтерактивного обміну знаннями та формування загального інформаційного простору.

Окрему увагу приділено українському контексту формування гуманітарного простору. Проаналізовано процеси адаптації європейського та світового досвіду, зокрема у сфері державного регулювання культурної політики та механізмів збереження національної ідентичності. Виокремлено ключові виклики: нерівномірний розподіл фінансування культурних ініціатив, мовні бар'єри, цифрова нерівність, проблеми міжкультурної взаємодії та інформаційної безпеки.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегій державного управління, спрямованих на збереження культурної спадщини, розвиток освітніх інституцій, зміцнення національної ідентичності та забезпечення інформаційної безпеки в умовах цифрової трансформації та глобальних викликів.

Ключові слова: гуманітарний простір, гуманітарна політика, національна ідентичність, культурна спадщина, цифровізація, міжетнічні відносини, міжнародний досвід, державне регулювання.

Author Contributions: Conceptualization, B.W.A. and L.W.F.; Writing – original draft, B.W.A. and L.W.F.; Writing – review & editing, B.W.A. and L.M.F. Author has read and agreed to the published version of the manuscript.

Funding: This research received no external funding.

Institutional Review Board Statement: Not applicable as study did not include human subjects.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Data Availability Statement: Data is contained within the article.

Conflicts of Interest: The author declares no conflict of interest.

References

1. Appadurai, A. (1996). *Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press. www.upress.umn.edu. Retrieved from: <https://surl.li/jgtnrz> [in English].
2. Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Harvard University Press. www.hup.harvard.edu. Retrieved from: <https://surl.li/pgnuiq> [in English].
3. *Dialoh mizh kulturamy: tsinnosti, pryntsy, perspektyvy [Dialogue between cultures: values, principles, prospects]*. (n.d.). (2024). Ostroh: Publishing House of the National University «Ostroh Academy». Retrieved from: <https://surl.li/tqvlw> [in Ukrainian].
4. European Commission. (n.d.). (2021). culture.ec.europa.eu. Retrieved from: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/about-the-creative-europe-programme> [in English].
5. Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications. us.sagepub.com. Retrieved from: <https://surl.li/nsxayh> [in English].
6. Kovaleva, T.V. (2019). Rol derzhavnoi movnoi polityky u formuvanni humanitarnoho prostoru (na prykladi Kharkivskoi ta Donetskoi oblasti) [The role of the state language policy in the formation of the humanitarian space (on the example of Kharkiv and Donetsk region)]. *Derzhavna budivlia – State Building*, 2. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua> [in Ukrainian].

7. Novytskyi, V. (2022). Stratehichni zasady zabezpechennia informatsiinoi bezpeky v suchasnykh umovakh [Strategic principles of ensuring information security in modern conditions]. *Informatsiia i parvo – Information and law*, 1 (40), (pp. 111-118) [in Ukrainian].

8. Podolchak, N., & Levytska, Ya. (2021). Poniattia ta struktura kreatyvnykh industrii v derzhavnomu upravlinni [The concept and structure of creative industries in public administration]. *Derzhavne upravlinnia: vdoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 10. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2256> [in Ukrainian].

9. Sinajko, O. Tishenko, Yu. and Kaplan, Yu. (2020). *Humanitarna polityka v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy (Bila knyha). [Humanitarian Policy in Ukraine: Challenges and Prospects (White Paper)]*. Kyiv: NISD. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/bila-knyga.pdf> [in Ukrainian].

10. Skurativsky, V. (2021). *Kultura: ukrayino-evropeyski stratehamy [Culture: Ukrainian-European Strategists]*. Kyiv: Institute of Culturology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from: https://icr.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Book_2021_Skurativsky.pdf [in Ukrainian].

11. Stepyko, M. (2015). Tsilnist humanitarnoho prostoru Ukrainy yak ob'ekt natsionalnoi bezpeky derzhavy [The integrity of the humanitarian space of Ukraine as an object of national security of the state: Analytical note]. *niss.gov.ua*. Retrieved from: <https://surli.cc/gzyais> [in Ukrainian].

12. Parubchak, H. (2024). Formuvannia ta realizatsiia derzhavnoi sotsialnoi ta humanitarnoi polityky u hlobalnomu suspilstvi na suchasnomu etapi transformatsii sotsialnykh vyklykiv ta zahroz [Formation and implementation of state social and humanitarian policy in global society at the current stage of transformation of social challenges and threats]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok – Public Administration and Regional Development*, (24), (pp. 673-692). Retrieved from: <https://doi.org/10.34132/pard2024.24.16> [in Ukrainian].

13. Tomlinson, J. (1999). *Globalization and Culture*. University of Chicago Press. [press.uchicago.edu](https://surli.cc/qqjtjkhk). Retrieved from: <https://surli.cc/qqjtjkhk> [in English].

14. Digitalisation of Cultural Heritage. (n.d.). (2020). www.unesco.org. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/culture-and-digital-technologies> [in English].

15. Zdioruk, S., & Tokman, V. (2015). Khrystyianskyi aspekt yevropeiskoi intehratsii Ukrainy. Analitychna zapyska [Christian aspects of Ukraine's Eu-

ropean integration. Analytical note]. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/khristiyanskiy-aspekt-evropeyskoi-integracii-ukraini> [in Ukrainian].

Відомості про автора / Information about the Author

Петро Опанашук, к. істор. н., доцент кафедри права та публічного управління, Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна. E-mail: opanaschukpetro@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>.

Petro Opanashchuk, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Law and Public Administration Department, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine. E-mail: opanaschuk-petro@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>.

Opanashchuk, P. (2025). European and world practices of forming a comprehensive humanitarian space. *Public Administration and Regional Development*, 28, 489-517. <https://doi.org/10.34132/pard2025.28.09>